

עומקא דפרשה

- בענין לאו דלא תחמוד
- גדרי לא תחמוד
- שער הציון
- מלחמתה של תורה

- חימוד במחילת חוב
- קובץ חקירות
- לא תחמוד בלא קנין
- איבעיות

פר' יתרו - בענין לא תחמוד
בס"ד ערש"ק ט"ז שבט תשע"א

כמה חקירות בענין לא תחמוד

הרב חיים לייב בלאט

- י"ע אם חומד מיניו בלא אחר ומשתדל להוציאו ממנו אם עובר. אי נימא דאין לו בעלות על המיניו, או"ד הוה שלו דהא יש ע"ז ירושה. וכן יש להסתפק בפועל שחומד לקבל עבודה שמוחזק בה אחר דהתם לית עלה ירושה. או"ד כיון שעשוי מוחזק בה עובר.
- החומד קרקע או חפץ המשועבד לו בחוב ומפציר בו ליטלו במקום החוב. אי נימא דבע"ח למפרע הוא גובה יהיה שלו בזמן החמדה. או"ד השתא לאו דידיה היא.
- החומד ירושה מאביו ומפציר שיעביר הנחלה אליו ולא לאחיו. אם עובר. די"ל דאינו חומד שום דבר השייך לאיש. דמחיים אינו רוצה ולאחר מיתה לא בא מעולם לאחיו. אלא לו בלחוד, ואם עובר ממי עובר מאביו או מהיורשין.
- החומד דבר לאחרים אם עובר.
- ה"ח"ח באהבת חסד נקט דהמפציר בחמיו לתת לו יותר ממה שהתחייב בשעת גמר השידוכין עובר בלא תחמוד. ושמתני' בשם הגר"מ סאלוויציק (משוויץ) דלא תחמוד מציינו רק בחפץ מסוים כגון ביתו ועבדו אבל כאן חומד שווית ואין ע"ז לא תחמוד. וי"ע בזה.

לא תחמוד בלא קנין בחפץ

הרב נ. פלי

במכילתא, לא תחמוד, [יכול] אפילו חומד בדיבור, ת"ל לא תחמוד כסף וזהב עליהם [ולקחת לך], מה להלן עד שעושה מעשה אף כאן **עד שעושה מעשה**. ע"כ. וי"ל שהכוונה שמשמשת בחפץ גם בלא קנין. אך המקנה בקונ"א (כ"ח, א) כתב: ונל"ע דס"ל להרמב"ם דאינו עובר על לא תחמוד **עד שקנה אותו קנין גמור להיות שלו**, כמש"כ בטור [שניט] ואינו עובר בלאו עד שיקנה החפץ שחומד.

וצ"ע דלעיל במכילתא יליף שלא תחמוד שייך רק בדבר שהוא קונה ומקנה, ואם ילפינן מולקחת, שקונה החפץ להיות שלו, כבר כלול בזה שהוא דבר שקונה ומקנה. והנה בפנים יפות הוסיף שבקרקע דאינו נקנה בשום קנין אפילו בייאוש ושינוי מעשה, לא שייך לא תחמוד אלא כשיקנה אותה בהשתדלות רצון המוכר. ע"כ.

וצ"ע מג' מקומות שלכאו' מוכח מהם, שגם בקרקע כשהבע"ב לא הסכים למכור לו הקרקע, עובר בלא תחמוד, אע"פ שקרקע אינה נגזלת. ואלו הן:

א) בסה"מ להרמב"ם (ל"ת רס"ו): ולשון מכילתא .. מנין שאם חמד אדם סופו לגזול, ת"ל וחמודו שדות וגזלו. ופירש שאם נמנע האיש ההוא מלמכור אותו, הנה הוא יקחהו באונס והכרח לחוזק אהבת הדבר ההוא בנפשו, **ועבר על לא תגזול גם כן**. ע"כ. ומשמע שעבר גם בלא תחמוד, ואע"פ דעוסק בקרא ד"וחמודו שדות וגזלו".

ב) בפ"א מגזילה ה"א: צא ולמד ממעשה אחאב ונבות (מל"א כ"א שנבות לא רצה למכור כרמו לאחאב, ואחאב גרם לרציחתו, וירד לכרמו). ומקורו מתנדב"א (פכ"ו) אנכי ה' אלקיך. מלמד שנסתכל הקב"ה בעולם כולו, וצפה בעשרה בני אדם שבעטו בו, ואלו הן .. **לא תחמוד - ביטל אחאב**. ע"כ. ומוכח שאחאב עבר על לא תחמוד, וקשה דמכין שאחאב לא קנה את הקרקע מדין מלך (עיין סנהדרין כ: ובתוד"ה מלך). לא קנה אותה לעולם, דקרקע אינה נגזלת, ואע"פ"כ עבר בלא תחמוד.

ג) בירושלמי ברכות פ"א ה"ה: מפני מה קורין שתי פרשיות הללו בכל יום [שמע והיה אם שמוע] מפני שעשרת הדברות כלולין בהן ... **לא תחמוד בית רעך - וכתבתם על מוזות ביתך ולא בית חבירך**. ע"כ. ובע"כ איירי שחבירו לא הסכים למכור לו ביתו, שאם מכרו אינו "בית חבירך", וקרקע אינה נגזלת, וא"כ לא קנה כלל, ואע"פ"כ במה שמשמשת בבית חבירו - שקובע מוזות לדור בה - עובר בלא תחמוד. הרי ראיות משדה וכרם ובית. וצ"ע.

לא תחמוד במחילת חוב

הרב ישראל איסור ז"ת

נראה דלא שייך איסור "לא תחמוד" על מחילת חוב, דהיינו שמפציר במלווהו שימחול לו את חובו.

והנה דעת הרמב"ם פ"א מהל' גזלה ה"ט דעובר בלא תחמוד אם הכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו בדמים, ואפילו אם לבסוף נתרצו הבעלים למכור לו. ודעת הראב"ד שם שאין עובר אלא כשלא אמר רוצה אני, אבל כשאמר רוצה אני אין עובר, ע"י ב' השגותיו שם.

ומעתה להראב"ד לא שייך כלל לא תחמוד אי מפציר בו שימחול לו ולבסוף מחל דהא כבר נתרצה למחול. ורק להרמב"ם דגם אם בסוף הוא מתרצה שייך לאו דלא תחמוד, ומ"מ נראה דבהלוואה לא שייך ללאו זה.

ויש להוכיח כן ממה דאיתא בירושלמי נדרים פ"ד ה"ב דמודר הנאה מותר לו לפרוע את חובו, דלא חשיב הנאה דאומר לו הלוה הוה מפייסנא ליה ומחיל לי, ואפילו במחזיק המלוה משכון אומר הלוה מפייס הוינא ליה ויהיב לי משכונך, ע"כ. וכן מטעם זה נמי חשיב הפורע חובו של חברו כמבריח ארי בעלמא ופטור הלוה מלשלם לו על הפרעון, והובא להלכה ברוב הפוסקים ובשו"ע יו"ד רכ"א ס"ב ובחור"מ קכ"ח ס"א. ועתה נחזה דאי הוה איסורא דלא תחמוד להפציר בו שימחול לו, היאך יתכן דמשום טענה זו שיש בה איסור לא יחשב להנאת ממון, ולהתיר למודר הנאה להינצל מאיסור נדר ע"י שיעבור על איסור אחר. וביטור מדהביאו הפוסקים לטענה זו ולא העירו שיש בזה איסורא דאורייתא. אלא מבואר בזה דלא שייך איסור זה במקום מחילת חוב. ואפשר דהביאור בזה דכל האיסור הוא לחמוד דבר בעין של חברו, אבל חוב שאינו דבר בעין לא שייך בו האי איסורא, ואפילו במקום שיש למלוה משכון [והרי בעל חוב קונה משכון]. מ"מ לא חשיב משום הכי לדבר בעין, דלא חשיב שחומד את המשכון אלא חומד את מחילת החוב והוה דבר שאינו בעין.

ואדאיתנין להכי היה מקום לדון גם לשיטת הראב"ד בכל ליה שחומד לעכב ולכבש את פרעונו בלא דעת המלוה אם יעבור בלאו דלא תחמוד. אבל לאחר דחזינן לדעת הרמב"ם דלא שייך איסורא דלא תחמוד על חמדת מחילת חוב, למה לן להמציא פלוגתא חדשה ולומר דהראב"ד פליג בזה ויסבור דיהא בזה האי איסורא. והנה העירני אאמור"ר הגאון ר' מאיר שליט"א למש"כ הח"ח בסה"מ הקצר ל"ת מ' זו"ל, ומצוי זה [לא תחמוד] בחתן שמכביד על חותנו קודם החתונה שיתן לו דבר פלוני מה שלא התנו ע"ז בשעת כתיבת התנאים ואע"פ שחותנו ממלא מבוקשו אע"פ עובר החתן על לאו זה דלא תחמוד (ועיין בראב"ד פ"א מהל' גזילה), עכ"ל. וי"ע אי כוונתו שמבקש מחותנו דבר מסוים שיש לו בביתו, או שמבקש לו שיקנה לו חפץ כל שהוא, ובה יש לעיין דאם מבקש לו שיקנה לו חפץ כל שהוא הא אין זה נחשב שחומד את אשר לחותנו אלא שחותנו ישלם ממון בעבורו, ואפשר דבזה לא שייך להאי איסורא דלא חשיב שחומד דבר בעין.

ובעיקר האי לאו לא ידעתי אמאי כל עני **המבקש צדקה** אין עובר בלאו זה, ובשלמא להראב"ד דאין עובר אלא כשאין רוצה בעל החפץ לבסוף ניחא, דהכא בצדקה רוצה נתן הצדקה ליתן [ומסתמא דגם לאו דלא תתאוה שנאמר על החמדה שבלב לשיטת הרמב"ם פ"א שם וסייעתו, אינו אלא שמתאוה לגזול לשיטת הראב"ד]. אבל לשיטת הרמב"ם דלאו זה הוא אפילו במתרצה ליתן, קשה דכשחומד העני את מעות חברו או את מאכלו וחפציו עובר על זה האיסור, וצ"ע.

איבעיות בלאו דלא תחמוד

הרב חנינה הסגל

שיקנה לו את הזמן ששייך לו, אם עובר בלא תחמוד. וכן י"ע בהיפך באם מפציר בחבירו שיקנה לו החפץ שלו בקנין לזמן או במתנה על מנת להחזיר.

ד. י"ע באם יש לאדם חפץ השייך לו ולחבירו בשותפות, ומשכנע את חבירו שיקנה לו לגמרי. וכן להיפך באם מפציר בחבירו שיקנה לו שותפות בחפץ שלו, אם עובר בלא תחמוד.

ה. כתיב בקרא דלאו דלא תחמוד הוא גם כשחומד עבד של חבירו, וי"ע בעבד המפציר ברבו שישחררו אם עובר בלא תחמוד.

א. יש להסתפק אם יש לאו דלא תחמוד כאשר זה שמפצירם בו אינו בעל הדירה אלא רק שוכר, וכגון שאדם שכר דירה לזמן מסוים ובא חבירו ומפציר בו שיצא תוך זמן השכירות כדי שיקנה את הדירה מבעליה, (וכעין זה יש להסתפק בשואל).

ב. וכן יש להסתפק להיפך אם יש לאו דלא תחמוד כאשר מפציר בחבירו להשכיר לו את הדירה שגר בה אם יש בזה לאו דלא תחמוד, או דזה דוקא כשמפציר בו למכור לו לגמרי, (ובפשוטו לא שמענו דבכה"ג איכא לאו).

ג. יש לעיין במי שיש לו בעלות על חפץ בקנין לזמן ומפציר בו

בענין לאו דלא תחמוד

הרב זאב רוזנברג

כתב הרמב"ם בספיה"מ צ"ל מ"ל"ת רס"ה ז"ל, הזהירונו מהשים מחשבתנו לעשות תחבולה כדי לקנות מה שברשות זולתנו מאחינו והוא אמרו לא תחמוד יכול אפילו חומד בדבור תלמוד לומר לא תחמוד בית רעך ולשון ממכילתא לא תחמוד כסף וזהב מה להלן עד שיעשה מעשה אף כאן עד שיעשה מעשה הנה יתבאר לך כי זה הלאו מזהיר מהערים עד שנקח לעצמנו הדבר שאנחנו חומדים אותו ממון אחינו ואפילו לקנותו ולתת בו דמים הנה זה כלו מי שיעשהו עובר על לא תחמוד עכ"ל.

וצ"ב, דבריש דבריו כתב הזהירונו מהשים מחשבתנו לעשות תחבולה כדי לקנות מה שברשות זולתנו מאחינו, ומבואר דהלאו במחשבה גרידא מה שמחשב לעשות תחבולה כדי לקנות מה שברשות זולתו, ואילו במכילתא דמייתי איתא להדיא דאינו עובר עד שיעשה מעשה וכדקתני אף כאן עד שיעשה מעשה, והרמב"ם גופי מפרש דברי המכילתא דהאיסור הוא שימת המחשבה וכמש"כ, הנה יתבאר לך כי זה הלאו מזהיר "מהערים" עד שנקח לעצמנו הדבר שאנחנו חומדים אותו ממון אחינו, דמבואר דעיקר האיסור הוא ההערמה ולא המעשה לקיחה עצמו. ושמואל י"ל דבאמת הלאו הוא במחשבה גרידא מה שמחשב לעשות תחבולה כדי לקנות ומאי דבעינן מעשה וכדאי במכיל' היינו משום דהמעשה מוכיח על המחשבה עד כמה חמד לאותו ממון, דלא דמיא מחשבה שאינה באה לידי מעשה למחשבה דאתי לידי מעשה, דבאיסור חמוד דהוא במחשבה איתאמר שיעורא דבעינן דאתי לידי מעשה ובלא"ה לא מקרי חומד במחשבה.

ובפ"א מהל' גזילה ה"ט כתב הרמב"ם ז"ל, כל החומד עבדו או ביתו וכליו של חבירו או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו ה"ז עובר בלא תעשה שנא' לא תחמוד ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה ועובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד כענין שנא' לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך חמוד שיש בו מעשה עכ"ל. וצ"ב, דאי הוה לאו שאין בו מעשה אמאי אינו עובר עד שיקח החפץ שחמד, ואי רק כשנטול החפץ שחמד קעבר אמאי הויה לאו שאין בו מעשה, ויעוין בהראב"ד שהשיג על דברי הרמב"ם ז"ל, לא ראיית' תימה גדול מזה והיכן מעשה גדול מנטילת חפץ ע"כ, ותירץ המ"מ דהרמב"ם לטשתי אזיל דאף ברצון המוכר איכא איסורא וע"כ אין בו מעשה לפי שנטילת החפץ ברצון המוכר, ועי' במנ"ח מצוה ל"ח. אכן אי נימא בכונת הרמב"ם דהאיסור הוא המחשבה ומאי דבעינן מעשה משום דאיכא שיעור במחשבה והמעשה דקא עביד הוא תנאי בקיום מחשבתו שפיר הויה זה לאו שאב"מ. ולכאורה זוהי כונת המגדל עוז שתי' תמיהת הראב"ד ז"ל, ואני אומר אין בזה תימא שהרי אין חמדה אלא בלב כמו שהוא עצמו כותב בסמוך באורך עכ"ל, דהיינו שהאיסור של חמוד הוא במחשבה. והעירני אממור' שליט"א שגם הוא אמר ביאור כעין זה בדעת הרמב"ם לפני מו"ר מרן הגרמ"ד הלוי סאלאווייציק שליט"א וכפי זכרונו הסכים עמו.

ובמצוה רס"ו שם כ' הרמב"ם, הזהירונו מהשים מחשבתנו לחמוד מה שיש לאחינו ולהתאוות בו שזה יהיה מביא לעשות תחבולה לקנותו וזהו לשון האזהרה בזה הענין אמרו לא תתאוה בית רעך ואין שני לאוין אלו בענין אחד אבל הלאו הראשון והוא לא תחמוד מזהיר לקנות מה שיש לזולתנו עכ"ל, והכא נמי לכאור' סתרי דברי הרמב"ם אהדדי, דבריש דבריו כתב הזהירונו מהשים מחשבתנו, ובהמשך כתב, מזהיר לקנות מה שיש לזולתנו. וכ"כ שם עוד, ובאור זה שאם ראה דבר יפה אצל אחד את התעסק באהבת הדבר ההוא עד שישתדל להגיעו אצלו ולא יסור מחלות פניו להכביד עליו שימכרו או יחליף אותו אליו במה שהוא יותר טוב ממנו הנה כבר עבר על לא תחמוד או י"כ אחר שקנה הדבר שהיה לחבירו ובלא"ה רצונו למכור אבל הכביד עליו והערים עד שלקחו ויהי' שלו כבר עבר לא תחמוד עכ"ל. מבואר בדבריו דבקניית החפץ קא עבר אלא תחמוד דהרי אם השתדל החומד אצל הבעה"ב שימכור לו והסכים למכור לו לאחר מעט הפצרות הרי יעבור בלא תחמוד ואם לא יסכים למכור לו הרי לא יעבור בלא תחמוד. ויל"ע, דאי עיקר האיסור הוא בלב אמאי בדלא הסכים בעה"ב למכור לו לא קא עבר אלא דלא תחמוד עובר והלא ממאי דמפציר בו כולי האי למכור לו חזינן דחומד הוא להחפץ וא"כ אפי' בדלא הסכים למכור לו נמי נימא דקא עבר אלא תחמוד, ולמשנ"ת ניחא, דלאו דלא תחמוד באמת במחשבה הוא דתליא אלא דאיכא תנאי דלא קא עבר אלא רק בדאתי לידי מעשה [והיינו מאי דאי במכילתא, עד שיעשה מעשה, דהתנאי הוא עד שיעשה מעשה אבל עיקר הלאו הוא במחשבה], וא"ש מאי דמייתי הר"ם בסהמ"צ לדברי המכילתא. וא"ש נמי דבריו בהל' גזילה דהוי לאו שאין בו מעשה כיון דעיקר הלאו הוא במחשבה אלא דאינו עובר על הלאו עד שיקח החפץ. ולפ"ז צ"ל דמש"כ במצוה רס"ו, הלאו הראשון והוא לא תחמוד מזהיר לקנות מה שיש לזולתנו, אין הקנין עיקר הלאו אלא רק תנאי גרידא בקיום הלאו.

נמצא דפליגי הרמב"ם והראב"ד בעיקר פירושא דלא תחמוד, דהרמב"ם ס"ל דבמחשבה תליא מלתא אלא דאיכא תנאי דבעינן דליעביד נמי מעשה ומשו"ה מקרי לאו שאב"מ, והראב"ד דס"ל דכיון דלוקח החפץ אין לך מעשה גדול מזה אית ל"י דלאו במעשה תליא.

בגדר איסור לא תחמוד

הרב צבי רוטן

א.

ידועה קושיית האבן עזרא (פ"כ י"ד) על זאת המצוה של לא תחמוד איך יהיה אדם שלא יחמוד דבר יפה בלבו כל מה שהוא נחמד למראה עיניו, ועיי"ש שתירץ עפ"י משל הכפרי ובת המלך שאינו חומד דבר שאינו שלו. ויש לדון בקושיא זו דהנה נחלקו הראשונים באיסור לא תחמוד דהרמב"ם בפ"א מגזילה ואבידה ה"ט כתב: כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו או כל דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אע"פ שנתן לו דמים רבים ה"ז עובר בלא תעשה שנאמר לא תחמוד. ובהל' י' כתב הרמב"ם שמלבד איסור לא תחמוד יש עוד לאו ז"ל: כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חבירו וכל כיוצא בהן משאר דברים שאפשר לו לקנותן ממנו כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה לבו בדבר עבר בלא תעשה שנאמר לא תתאוה ואין תאוה אלא בלב עכ"ל.

וביראים (איסורי ממון סימן קט"ו) כתב שאיסור לא תחמוד ואיסור לא תתאוה שניהם איסור אחד אלא דשנה עליו הכתוב לעבור עליו בשני לאוין. אבל הרמב"ם בספיה"מ (לאוין רס"ו) הביא מדברי המכילתא: יכול אפילו החומד בדברים ת"ל לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך מה להלן עד שיעשה מעשה אף כאן עד שיעשה מעשה. ומבואר בדבריו דאיסור לא תחמוד הוא דוקא בעשיית מעשה ע"י הפצרת רעים והכביד עליו עד שימכרו או יחליף אותו אליו שבה עובר בלא תחמוד אבל במחשבה בעלמא אין עובר בזה, וא"כ לדעת הרמב"ם ל"ק קושיית האב"ע. אלא דעדיין הקושיא קיימת על הלאו של לא תתאוה שבה עובר אף במחשבה.

אך גם בזה נראה דל"ק, דהנה לשון הרמב"ם הוא "כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה לבו בדבר עבר בלא תעשה שנאמר לא תתאוה" הרי שלא זה הוא ג"כ רק כאשר גמר בלבו להשתדל ולעשות תחבולות לקנותו אבל במחשבה לחוד אינו עובר אף בלא תתאוה וא"כ קושיית האב"ע לא שייכא כלל לדעת הרמב"ם ושאר דסברי דלאוין אלו הם רק במעשה או במחשבה לעשות מעשה.

אמנם בחינוך מצוה תט"ז נראה דהוקשה לו קושיית האב"ע על לאו דלא תתאוה ז"ל: והיאך יהיה ביזו של אדם למנוע לבו מהתאוות אל אוצר כל כלי חמדה שיראה ברשות חבירו והוא מכולם ריק וריקם ואיך תבוא מניעה בתורה במה שא"א לו לאדם לעמוד עליו, ועיי"ש שתירץ דאדם יכול למנוע מחשבותיו מכל מה שירצה עיי"ש. ומבואר שנחלק על דעת הרמב"ם וס"ל שהלאו דלא תתאוה הוא לא רק כשחושב איך לעשות תחבולות לדבר זה אלא במחשבה לבד עובר ודו"ק.

ב.

נחלקו הראשונים בלאו דלא תחמוד דהרמב"ם שם כתב שכל שהכביד עליו ברעים והפציר עד שלקחו ממנו וכו' עובר בלא תחמוד, ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה ואינו עובר על לאו זה עד שיקח החפץ שחמד כענין שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך חמוד שיש בו מעשה עכ"ל. והראב"ד בהשגות כתב דהלאו הוא דוקא כשלא אמר רוצה אני אך כשאמר רוצה אני אין עובר בלאו זה, ועוד הקשה שהרי יש מעשה בנטילת החפץ והול"ל שאין לוקין משום שניתן לתשלומין שהוא כגזלן שחייב להשיב הגזילה ולפיכך אינו לוקה ואף זה חייב להשיב החפץ. וביאר המגיד משנה דהרמב"ם ס"ל שאף ברצון המוכר אע"פ שחל המכר מ"מ עבר באיסור, ומה"ט ס"ל ג"כ שנחשב לאו שאין בו מעשה משום שנטילת החפץ ברצון המוכר נעשה וההשתדלות היא האסורה ובהשתדלות לא היה מעשה ולכן לא כתב הטעם לפי שחייב להחזיר החפץ כיון שנעשה ברצון המוכר אין חיוב השבה.

והקשה המנ"ח (מצוה ל"ח) על דברי המ"מ שהרי כיון שגם באופן שאמר המוכר איני רוצה שהמכר לא קיים ג"כ עובר בלאו זה ובאופן זה הוי גזל ולא חשיב לאו שאין בו מעשה אלא הסברא שאינו לוקה בכה"ג הוא משום שניתן להישבון וא"כ הרמב"ם היה צריך לכתוב ב' הטעמים שאין לוקין דבאופן שאמר איני רוצה- משום שהוא לאו שאין בו מעשה, ובאופן שאין רוצה ומקחו בטל- משום שניתן להישבון והוי כאיסור גזילה שאין לוקין ע"ז.

ונראה דהרמב"ם והראב"ד נחלקו ביסוד איסור לא תחמוד, דלרמב"ם האיסור אינו כלל משום גזל אלא משום הפצרת רעים והתחבולות להשיג החפץ ואין חילוק אם הגיע אליו כדין או שלא כדין- שלא אמר רוצה אני, ובכל גווני עבר באיסור לא תחמוד כיון שעשה השתדלות שלא כדין, וא"כ גם כשלא אמר רוצה אני לא חשיב מעשה כיון שהאיסור הוא בהפצרת רעים ובזה אין מעשה, ואילו בסתם גזילת חפץ מחבירו לא עבר בלא תחמוד אלא כאשר הגיע אליו ע"י הפצרה שלא כדין, אך הראב"ד חולק וס"ל שהאיסור לא תחמוד הוא מעין איסור גזל ולכן כשאמר רוצה אני אין איסור וגם אין לוקין עליו כשגזלה כיון שניתן להישבון, ונפק"מ עוד דלראב"ד איסור זה הוא אף בבן נח כיון שהוי כאיסור גזל דעלמא. אך לרמב"ם איסור זה לא שייכא בב"נ ודו"ק.

לא תחמוד ולא תתאוה

שי הרמב"ם (סה"מ רסו) שיש ב' לאוין נפרדים לא תחמוד - שלא לקנות, לא תתאוה - אפילו להתאוות בלבנו לבד. וכ"ד החינוך (מצוה לח ותטז). וגם הבה"ג מנאן כב' לאוין (לב-לג). אבל הסמ"ג (ל"ת קנח) כ' החימוד והתאוה הכל [לאו] אחד. והוכחתו ממה שבדברות השניות כתוב לא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה בית רעך ולפי הרמב"ם החמיר בבית יותר מאשת איש. וכ"כ הסמ"ק (יט) דהכל אחד וכפל מלה הוא. והיא דעת רש"י בפר' ואתחנן שפי' לא תתאוה הוא לשון חמדה, [והביאו הסמ"ג לראיה, ע"ש]. וכן משמע ברמב"ן שם שהתאוה בכלל החמדה [אך בסה"מ הסכים למנין הר"מ שהן ב' לאוין]. וכ"ד היראים (קטו) שכ' פירוש אחד לאלו ב' לאוין ושנה הכתוב עליו לעבור עליו בב' לאוין. (ועי' הגמ"י פ"א ו).

גדרי איסור לא תתאוה

השו"ע (שנט,י) פסק כהרמב"ם שבמחשבה עובר, וז"ל כל המתאוה וכו' כיון שחשב בלבו איך יקנה דבר זה ונפתה לבו בדבר, עבר בל"ת של לא תתאוה ואין תאוה אלא בלב בלבד. ועי' בחינוך (תטז) "שנמנעו מלקבוע מחשבותינו להתאוות מה שביד אחד מאחינו בני", לפי שקביעות המחשבה בתאוה על אותו דבר יהיה סיבה לעשות תחבולה לקחת אותו ממנו". ומבואר דאין איסור במחשבה בעלמא, וכן סיים שם "ועובר על זה וקובע מחשבתו להתאוות במה שיש לחברו".

והשד"ח (ח"ד 105) הביא מס' יהודה יעלה שהסתפק במתאוה לחפץ חבירו אבל לא גמר בלבו לעשות השתדלות לקחתו, וכ' דאף שמל' רוב הראשונים משמע שעובר גם בכה"ג. אך הוא רחוק מן הסברא והוכיח כן מהחרדים (פכ"א) שכ' להדיא שעובר באיסור לא תתאוה "משגמר והסכים בלבו להשתדל בכל עוז לקנותו ממנו".

גדרי איסור לא תחמוד

האיסור דוקא כשחומד את של חברו, אבל אם חומד לקנות חפץ כמו שיש לחברו משמע בראשונים דאין בזה איסור, שהרי הלאו הוא במה שלוקח את החפץ של חברו. ומפורש כן במכילתא דרשב"י "יכול לא יאמר לו אי עיני כעיני לואי שערי כשערו, ת"ל שורו וחמורו וכו', מה אלו מיוחדין דברים שאפשר להן לבוא תחת ידיך וחבירך חסירן, אף אין לי אלא דבר שאפשר לו לבוא תחת ידיך וחבירך חסירן". וכ"כ ר"א בן הרמב"ם בפ"י התורה ע"י"ש. אך עי' במס' כלה רבתי פ"ו בגמ' "לי אשה כאשת פלוני", דמשמע שגם בכה"ג אסור. וכ"מ מהראב"ע שכ' דשורש האיסור מצד הידיעה שזהו חלקו שנתן לו ה'.

גדר הדבר הנחמד אינו דוקא ממון שהרי נאמר גם על אשת רעך, אלא גדרו שחומד את מה ששייך לחבירו. ובסמ"ק (יט) משמע שנכלל בזה גם תפקיד של חבירו, שהביא בזה את הגמ' בסוטה ט כל הנותן עיניו במה שאינו שלו גם את שלו מוציאין ממנו. וכן מצינו בקין וקורח ובלעם ודואג האדומי ואחיתופל ואבשלום וגחזי ואדוניהו והמן, ע"כ. ורוב הנ"ל עיניהם במלוכה או בכהונה, עי' ברש"י שם.

ובשידוכים אין איסור, שמפורש במכ"י "יצא שאתה חומד בתו לבנך או בנו לבתך". והטעם כ' בערוה"ש (שנט,יא) מפני שא"צ דעת האב לקידושין. מעשה האיסור דוקא בהפצרה כל' הרמב"ם והשו"ע שהכביד עליו רעים והפציר בו עד שלקחו ממנו. ועי' סמ"ע בסי' רכח סק"ח (לענין גניבת דעת במפציר בחברו שיסעוד עמו), דגדר הפצרה הוא ג' פעמים.

גדר הלאו - אם הוא מאיסורי גזל

הרמב"ם בהל' גזילה (א,ט) כתב שאין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה. והראב"ד השיג עליו וכ' שיש בו מעשה שהרי נוטל את החפץ. וביאר בברכת פרץ (יתרו) דיסוד מחלוקתם, דלפי הראב"ד גדר האיסור מצד המעשה דהוא מחסר ממון חברו וכעין גזל. אבל לדעת הרמב"ם עיקר החמדה הוא במחשבה ובלב, ולא בחיסור הממון, ע"ש. [ועי' ברלב"ג (יתרו) "כי זאת היא תכונה רעה מאד להשתדל שיצאו קניני רעהו מתחת ידו"] ועי' מד"ר פר' קדושים (כד,ה) דלא תחמוד הוא כנגד ואהבת לרעך כמוך, ולד' הר"מ א"ש. וכ"כ היד המלך בדעת הרמב"ם מהא דשיטתו שאסור אף כששילם לו וא"כ ע"כ שאינו נוגע לדין ממון שהרי את הממון החזיר לו, ע"ש.

וכשי' הראב"ד משמע ביראים שמנה את איסור לא תחמוד בעמוד הרביעי שענינו 'איסורי ממון שאדם לוקח מחבירו או מעכב'. ומדברי הרא"ש נ' כהר"מ שכ' בתשו' (צהא, דג) עבירות הן בענין גזל, הא' במחשבה שמתאוה בלבו לממון חבירו.

ויתכן דנפק"מ בחומד ממון של שותפין אם עובר בלאו אחד או בב', דאם האיסור מצד המחשבה אין לחייבו אלא א', אבל אם האיסור מצד חיסור הממון, ה"ז כגזל שהגזל משותפין עובר ב' לאוין.

האיסור במחשבה או כמעשה

במכילתא א"י יכול אפילו חומד בדבור ת"ל לא תחמוד כסף וזהב עליהם מה להלן עד שעושה מעשה, אף כאן עד שעושה מעשה. וכ"פ הרמב"ם (א,ט), והשו"ע דאינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד. ועי' בסה"מ ל"ת תסה. וכ"ד היראים (קטו) שכ' "חומד במחשבה בלא מעשה אינו עובר בלא תחמוד".

אך הסמ"ק (יט) כ' דאע"ג דאמרי' במכ"י עד שיעשה מעשה, מ"מ נראה דאף בלב אסור אך אינו נגמר להתחייב עליו עד שיעשה מעשה, וכן נראה מהאבן עזרא שהביא כאן השאלה איך צותה התורה על המחשבה (עי' לק), אלמא האיסור רק במחשבה ואינה תלויה במעשה. וכ"מ בתשו' הרא"ש (צהא, דכשמוציא מחשבתו ודבורו לפועל היא עבירה בפנ"ע אחר שעבר כבר ב' איסורים במחשבה ובדבור. ועי' בל' רבינו יונה (ש"ג מג) "והזוהרנו על מחשבת הדבר הרע הזה שלא נסכים במחשבתנו לעשותו".

חימוד בפחות משו"פ

המנ"ח (לחה, דן) לפי הרמב"ם דהאיסור גם שנתן דמים ע"כ דגדר הלאו אינו מחמת הפקעת ממון, וא"כ לפי"ז לכאו' הגזל פחות משו"פ יהיה לוקה מצד לא תחמוד. אכן הוכיח מב"ק נט. דבפחות משו"פ אין איסור כלל. ולכן ביאר דשיעור שו"פ לא נאמר כלפי איסורי הממון, אלא שבפחות משו"פ לא נחשב ממון כלל, ולכן אף בלא תחמוד אינו עובר. אך מסיק דמ"מ אסור מצד חצי שיעור כמו גזל כל שהוא. (ועי' שיעורי ר"ד סנהדרין ח"ב תתח).

וכבר הסתפק בזה היד המלך (פ"א ה"ט ד"ה נסתפקתי) ודעתו דאין חילוק בין שו"פ לפחות ועובר בכל ענין, שהרי האיסור גם אם שילם לו, וע"כ דעבירת לאו זה אינה נוגעת לממון, ע"ש שהאריך. והאדר"ת (זכר דבר ח"ש ט) הוכיח דבפחות משו"פ ליכא איסור, מהתוס' בב"מ (ה): שכ' דאי לא תחמוד בלא דמי, תיפו"ל מלא תגזול. ואי אמרינן דלא תחמוד גם בפחות משו"פ הא א"א למילף מלא תגזול.

חימוד תורה

במכ"י דרשו בכלל ופרט וכלל [בית רעך כלל, ועבדו ואמתו וכו' פרט, וכל אשר לרעך חזר וכלל], מה הפרט מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה, וכו'. וכ' המרכה"מ דאתא לאפוקי חימוד תורה, דמה אני בחנם אף אתם בחנם. ומקורו בזוהר (יתרו צג): "בכל מילי דעלמא, אבל אורייתא איהי חמודת תדיר שעשועים גנזי דחיי ארכא דיומין...". ובדברי יציב (חור"מ סה) הביא מהריקאנטי (מא"ש שער סח) שכ' מצינו חמדה שהיא מותרת והיא חמדת התורה והמצוות, כמ"ש רז"ל קנאת סופרים תרבה חכמה, והחמדה והקנאה הזאת היא מותרת ויש לאדם שגר עליה.

[ולכאו' לשי' הראב"ד והיראים דגדר האיסור מצד חיסור ממון, פשיטא דלא שייך בתורה. וגם לשי' הרמב"ם לכאו' פשיטא דהרי אינו חומד לקחת מחבירו אלא שיהיה לו כמותו, וזוהר אין איסור גם בממון].

ועי' ערוה"ש שנט,י דבכל חכמה ומלאכה אין לא תחמוד, דהכי שמעינן מהמכילתא דעובר רק בשדבר ששייך בו קנין אבל מותר להפציר בו שילמדנו חכמה ואומנות.

איסור המחשבה

מפורסמים דברי האבן עזרא כאן "אנשים רבים יתמיהו על זאת המצוה איך יהיה אדם שלא יחמוד דבר יפה בלבו כל מה שהוא נחמד למראה עיניו". ופירש ע"פ משל הכפרי שאינו נושא עיניו לבת מלך, וה"נ דכל אחד מגיעו כפי חלקו אשר נתן לו ה'; "על כן הוא ישמח בחלקו ולא ישים אל לבו לחמוד ולהתאוות דבר שאינו שלו, כי ידע שהשם לא רצה לתת לו, לא יוכל לקחתו בכחו ובמחשבותיו ובתחבולותיו, על כן יטח בבוראו שיכלכלנו". וכע"ז כ' הספורנו בקיצור, "לא תחמוד - יהיה הדבר אצלך לנמנע גמור, כי הנמנע לא יחמדהו הטבע כלל".

ועי' בחינוך (תטז) שכ' שאין לתמוה איך תבא מניעה בתורה במה שא"א לאדם לעמוד עליו, שכך יאמרו רק הטפשים וכו', כי "ביד האדם למנוע עצמו ומחשבותיו ותאוותיו מכל מה שירצה... ולבו מסור בידו על כל אשר יחפוץ יטנו", ע"ש.

והכתב והקבלה כ' ע"ז דכיון שנצטוונו באהבת ה' "בכל לבבך" היינו שהלב יהיה מלא אהבת ה' בלבד ללא חמדת עולם, ממילא א"א שיחמוד בלבו דבר זולתו, ע"ש.

ועי' באבי עזר על האב"ע דמשמע דאיה"נ שהיא עבודת הלב להכין עצמו ע"י יראה ומוסר שלא תבוא בלבו חמדה ותאוה.

והבית הלוי (יתרו) ביאר דאינה טענה דמה יעשה האדם והלב חומד, שהרי אף מי ששטוף בתאוה גדולה ורץ אחריה, אם בדרך מחליק ונוטה ליפול, הפחד שבאותו רגע מעביר ממנו את כח התאוה. וכך הוא ביטול היצה"ר בכ"מ שבמעט יראה מתבטלת שליטתו. ולכן אחרי שהתורה הזהירה על לא תחמוד, ע"י היראה מהאיסור שוב אינו חומד כלל.

קושיא

ברמב"ם פ"ח מלולב הי"ב כ' אע"פ שכל המועדות מצוה לשמוח בהם, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה שנא' ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים.

ויש להעיר דברמב"ם בהמשך כ' ומתחילין לשמוח במוצאי יו"ט הראשון וכן בכל יום ויום מימי חוש"מ מתחילין מאחר שהקריבו תמיד של בין הערביים, לשמוח שאר היום עם כל הלילה. וצ"ע דכיון שלדעת הרמב"ם עיקר השמחה היא משום שמחת החג הנלמד מהפס' ושמחתם לפני ה' שבעת ימים, ובגמ' (סוכה מג) מבואר לענין לולב במקדש דנלמד מפס' זה שבעת ימים, ימים ולא לילות. וא"כ אף כאן שנלמד מאותו פס' ג"כ נימא דהשמחה ביום ולא בלילה. ומנ"ל לשמחה שצ"ל הרמב"ם כל הלילה.

הרב משה רוז

הלומדים מוזמנים לשלוח את תשובותיהם בקצרה לפקס 1538-9151739 או למערכת

המעוניין להציע לפני הלומדים קו' שלא נדונה במפרשים, בענינים הקרובים לכל עוסקי התורה.

מוזמן לכתוב בבהירות ובתמציתיות, ולשלוח למערכת.

מלחמתה של תורה

בקושיית הרב יהודה כץ (בגליון הקודם) על הקצוה"ח בסי' רמ"א דחלות ממון צריכה עדות קיום אלא שהבעל דין בעצמו מקיים מדין הודאת בע"ד. וקשה דהתינה כלפי הנידון אם יצא מרשותו או לאו, אבל כלפי הנידון אם נכנס לרשות חברו הרי לא מהני הודאת בע"ד כלל מהמקנה, שהרי אם יהיה ויכוח למי הקנה, לא תועיל הודאתו להכריע, כיון שנידון זה אינו לחובתו. כתב הרב חנניה הסגל לתרץ דלא שייך לומר שנאמינו שהחפץ רק יצא מרשותו אך לא נכנס לרשות חברו, דזה שייך רק ע"י הפקר, ואין א' מהם שטוען שהיה הפקר ומהיכ"ת נחדש דבר כזה, וכל הנידון הוא רק אם היה מקח או לא, ואם לא נאמין להודאה ישאר ברשות המוכר, וא"כ לגבי אחרוני אין נפק"מ כלל, דממנ"פ או שזה ברשות המוכר או שזה ברשות הלוקח, ומעתה כיון דאינו חב לאחרני שוב נאמן לומר בהודאת בע"ד שהקנה לחבירו.

והשיב המקשה דלכאוי ברור שאחר שהודה המוכר שחפץ זה אינו שלו שוב לא ישאר ברשותו, שהרי ודאי שלפי דבריו אינו שלו, וא"צ להתעמק אם הוא הפקר או לאו.

והרב מנחם וינטר כתב לתרץ דכל זמן שויכוח זה לא פרץ אנו מקבלים את דברי המקנה כהודאת בעל דין.

ודחה השואל דהא סו"ס חסר בעצם קיום הדבר, שהרי אין שום כח שנאמין לו שהקנה "לפלוגי דוקא" שאין זה לחובתו.

והרב יעקב מצגר יישב שהיה לבע"ד מיגו שהיה יכול לומר לא מכרתי או לשתוק, ומכח זה יהיה נאמן. אמנם הקשה השואל דמיגו אינו עדות קיום! אמנם יש לקיים את תירוץ עפ"י דברי האח' שפירשו במתני כתובות יח: דעדים שאמרו כתב ידיו אך אנוסים היינו דנאמנים מדין הפה שאסר כמבואר שם בגמ'. ויעוי' ח"י הגר"ש ועוד אח' דהפה שאסר נותן להם כח עדות, ולפ"ז יש לקיים דברי המתרץ.

נושאי הגליונות הבאים

מושפטים - צער בע"ח
תרומה - בנין בית הבחירה
תצוה - הדלקת המנורה
כי תשא - חטא העגל

ד"ר מתיאיים (עד 700 מילים) אפשר להניח בציורף שם מלא וטל, בתיבות "עומקא דמרת"א שפנתא אוצ"ס "בית יוסף" רח"ש"ת, ובברכפלד ליד ביה"כ"ל "בני השיבות" שד' יחזקאל.

או לשלוח בדוא"ל gal200@neto.bezeqint.net
חומר יתקבל בכל שבוע עד יום שלישי בערב [ד"ת בכת"י עד יום א']

אין המערכת אחראית להחזיר כתבים או דיסקים תגובות יתקבלו בציון שם מלא בלבד, [בפרסום] התגובה אפשר להשתמש ברי"ת

מוקדש ע"י
הרב ברוך פרידליס שליט"א
לרגל שמוחת הבר-מצוה
לבנו החתן
מנחם יוסף אליקום נ"י

למען עתיד ילדיך
תכנית "שמח תשמח"
*לילדים עד גיל שנה.
הלוואת בפרים של 200 תשלומים
לפרטים: הרב א. ארנפרויד 050-4150605

חמדת הממון - אסון

מורא ורבנא החת"ס מביא בשם רבו הק' בעל התפילה קושיא נוראה, מדוע הקב"ה חתם לנו בתוה"ק על ענין יצ"מ בהרבה מצוות ובהרבה פס' כגון למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, אני ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וגו', וכו' וכו', ומדוע לא חתם לנו ה' על ענין קריעת ים סוף, שהרי בים סוף לפי כל השיטות כו"ע מודו שהיה הרבה ניסים (פי 5) ממה שהיה בכל השנה במכות מצרים. וגם הגילוי שכינה שהיה בקרי"ס היה גדול יותר, וגם הסיום המוחלט של השחרור היה בים סוף. א"כ למה לא ציונו השי"ת אנכי ה' אלוךך אשר קרעתי לך את הים. ומתוך החת"ס בשם רבו הק' בתוספת נופך דיליה, תירוץ מבהיל כל רעיון, הקב"ה חתם את שמו רק על מה שנקרא **חירות עולם** דהיינו חירות מוחלטת מכל שיעבוד ורצון גשמי, אך רק רצונו ית"ש, וזה היה ביצ"מ, אבל בקרי"ס היה חסרון גדול, למרות ריבו הניסים ועוצם הגילוי היה חסרון של חמדת הממון בבית הים, וכל אחד מישראל למרות שכבר היו לו לפחות 90 חמורים עמוסים בבית מצרים, בכל זאת היו עסוקים ולהוטים בבית הים, לאצור עוד ועוד כסף וזהב עד שמשוה רבינו הוצרך להסיעם בעל כרחם, לכן לא חתם הקב"ה את שמו על קרי"ס. והדברים מבהילים ומפחידים ומזעזעים!!! אבל ביזת מצרים שהיתה עפ"י ה' כדבר משה כמו שכתוב "וישאלום" - בעל כרחם. נקראת חירות עולם.

כלל ישראל הפסיד הרבה גדולי ומורי דור כאלו שהיו ראויים ומיודעים לכך - אך רק מפני שבבחרתם הלכו שבי אחר חמדת הממון וחשבו שיעזבו אך מעט את עולמה של תורה ויריחו כמה שקלים כדי שיוכלו ללמוד טוב יותר, ולמעשה נשאר קרחים מכאן ומכאן. כותב השורות מכיר רבים וטובים שהלכו ונאבדו מגדלות התורה רק בעבור זה.

לקביעת חברותא 9141217
24 שעות ביממה

דרושים לחברותות

נושא	מקום	שעה	טלפון
גמ' סדר נשים	עדיף שד"ח		052-7451481
גמ', בהספק שני דפים	בוקר או אה"צ		052-7635935
הלכות שבת	ברכפלד		050-4111403
דף היומי/קנין הלכה דרשו	בית תפילה	2:00 - 12:00	9744391
פתוח	קמח	10 עד 1 (בהתמדה)	054-8424322
פסחים, באנגלית	זכרון משה	11:30 - 9:00	052-7653584
גמרא	חפציבה, בביתי	פעמיים בשבוע 1:00-11:30	054-4737360
שיעור דף היומי	נתיבות המשפט 111	7:05	052-7684038
מס' שבת פ"ב ותהילת כירה	זכרון משה		052-7625466
דף היומי	בית תפילה/משובב נתיבות	7:00 - 6:00	052-7653089
קידושין בעיון פרק ראשון	זכרון משה	12:00 - 11:00	057-3135605
פסחים, גמ' רש"י	זכרון משה		9298517
נשים/בזקין, אברך מעונין שילמדוהו	יש ימים בוקר ויש אה"צ		052-7130901
גמ' מועד	זכרון משה	12:30 - 10:00	057-3168570
ש"ע	קמ"ח	סוף שבוע	9760370
גמ' (עדיף ברכות), רש"י ותוס'	ברכפלד		057-3114454
דף היומי	משך חכמה		057-3101491
דף היומי	בביתי		9298192
לימוד עם יהודי שנובד באזור		פעם בשבוע	052-7110851
פתוח	גבעה דרומית		052-7665106
הלכה	ברכפלד	7:00 - 5:00	050-4111403
הלכות שבת	ברכפלד		050-4110312
דף היומי			9340105
גמ' חולין - עמוד ליום	זכרון משה		9790821
טוש"ע שהייה והטמנה	כולל עטרת שלמה		054-8424322
דף היומי	קמ"ח	5:30 - 4:00	052-7153594
מ"ב הלכות פסח	בביתי, נתיה"מ	עד 10:00	054-9761746
הלכות מקוואות			054-8467088
מ"ב בטלפון	חצי שעה בין 9 ל 10		057-3166988
כתובות	יומיים מתוך א"ב"ג"ד 8:30-11:00		052-7697695
מ"ב הלכות שבת	חצי שעה מתוך 9:00-11:30		050-2553310
הלכה סת"מ/נדה/שבת			054-8462669
בבא מציעא	גרין פרק	10:30 - 9:00	9740767
תענית, בחור ללמוד עם בחור	חכמת התורה ברח' מסי"ש	8:45 - 7:45	050-4171130
מס' ברכות דף ליום	ברכפלד	10:30 - 9:30	052-8952613
דף היומי (רצוי אברך מבוגר)	בבית/היכל הגר"ים	11:00 - 9:00	054-8403599
חולין בבקיות מהירה	ברכפלד	10:30 - 9:30	9285124
גמיש. להשאיר הודעה	בביתי בחשמונאים		6374394
הלכה / מוסר	זכרון משה/יצחק	10:00 - 9:00	054-8407350
דף היומי	זכרון משה		052-7614024
שיעור דף היומי	זכרון מאיר		7:45
נשים (בדיעבד ניוקין)	אוה"ח 27 - חניכי הישיבות		052-7526975

בוקר

אחר צ

ערב

פתוח

ברגע האחרון!! לפני שיהיה מאוחר

ארגון משובב נתיבות

מרכז ההצלה רוחנית

057-3133330 057-3102044/8/9 057-3140000

הקופה הקדושה
והחזקת בני

עשה תרומתך קבע

תורמים לעניי העיר ורואים ישועות

הקופה הקדושה
והחזקת בני